

є головними серед групи методів стимулювання діяльності й поведінки.

Система виховної роботи з майбутніми вчителями біології має змістово відображати контент сталого розвитку та освіти для сталого розвитку, містити таку цілеспрямовану діяльність, як:

- робота куратора (тьютора) академічної групи;
- виховні впливи науково-педагогічних працівників під час організації освітнього процесу;

- діяльність студентського самоврядування (на рівні академічної групи, спеціальності та факультету (університету)).

Отже, система виховної роботи, до якої залучаються майбутні вчителі біології, має відображати контент ОСР.

Список використаної літератури:

1. Коренева І.М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.

2. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.05.2023).

3. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII// База даних «Законодавство України» / ВР України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 12.05.2023).

МЕДІЙНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Корніяка О.М.

Інститут психології імені Г.С. Костюка

НАПН України

olga.korniyaka@gmail.com;

Крилова-Грек Ю.М.

Києво-Могилянська Академія

yulgrek@ukr.net

Нинішній кризовий стан суспільства і невпинний розвиток цифрових технологій призвели до нових викликів у сфері сприймання, аналізу, засвоєння та використання інформації. Вони істотно ускладнили, а в окремих випадках зробили неможливим, процес отримання правдивої, а не маніпулятивної інформації. В цих умовах новий підхід до вирішення питання інформаційно-

психологічної безпеки медіа-простору пов'язаний передусім з потребою всебічного сприяння розвитку в особистості психологічної стійкості до негативних інформаційно-комунікативних впливів.

Одним з найбільш ефективних інструментів вироблення психологічної стійкості виступає медійно-інформаційна освіченість особистості. Це і зумовило *мету* дослідження: аналіз специфіки медійно-інформаційної грамотності та особливостей її набуття медіафахівцями і широким колом споживачів контенту, створення спеціального курсу для досягнення інформаційно-психологічної безпеки в медіа-просторі.

Поза тим інформація, що інтенсивно передається через різноманітні засоби комунікації, справляє істотний вплив на світогляд, свідомість та поведінку людей. До того з розвитком технологій і зміною способів подання інформації вплив продуктів комунікативної діяльності медіафахівця починає охоплювати дедалі ширші верстви населення, безпосередньо позначаючись на їх критичному мисленні та когнітивних процесах. Зрештою, нові технології у медіакомунікації, згідно з твердженням М. Маклюена, починають впливати на «весь психічний та соціальний комплекс» споживачів інформації [7].

У зв'язку з цим однією з найважливіших складових системи контролю за інформаційною та психологічною безпекою у сфері медіа стає медійно-інформаційна освіта. Така освіта дає змогу сформувати у особистості здатність до повноцінної орієнтації в сучасному інформаційно-комунікативному просторі, виробити у неї почуття соціальної й професійної відповідальності, озброїти вмінням свідомого використання інформаційно-комунікативних технологій, забезпечити психологічну готовність і здатність до протидії маніпулятивним впливам та дезінформації.

Основні результати дослідження. Як показало дослідження, науковці акцентують увагу передусім на медійно-інформаційній грамотності як ефективному інструменті інформаційно-психологічної безпеки особистості в медіа-просторі. В концепцію медійно-інформаційної освіти вони включили широкий спектр знань, вмінь, навичок і якостей, необхідних у сучасному світі як медіапрофесіоналам, так і широкому колу споживачів медійного контенту. Така освіта пов'язана з самоконтролем, саморегуляцією та самоактуалізацією особистості. Безпосередньо ж від медіафахівців вона вимагає постійного вдосконалення та рефлексії для підтримання гідного професійного рівня і запобігання професійній деформації.

Психологічна складова медіаосвіти має на меті оволодіння особистістю навичками аналітичного та критичного мислення, вмінням аналізувати та адекватно оцінювати інформацію, спроможністю до регулювання своєї емоційно-почуттєвої сфери, а також здатністю визначати інтенції, цілі та завдання автора публікації й розуміти способи його впливу на споживача медіапродукції.

Освіта у сфері медійно-інформаційної грамотності, як засвідчило дослідження, пов'язана з формуванням у особистості *медіакомпетентності* – сукупності відповідних мотивів, знань та вмінь. Сформованість цих складових О.В. Федоров (2009) радить оцінювати за такими показниками, як мотиваційний, інформаційний, контактний, інтерпретаційний, діяльнісний і креативний. На думку дослідника, їхня сформованість сприяє критичному сприйманню, адекватній оцінці та аналізу інформації, а також створенню медіатекстів. У свою чергу, П. Вінтерхофф-Шпурк (2007), котрий є одним з дослідників медіапсихології, зосереджує особливо пильну увагу на технічних аспектах інформаційної компетентності. До них він відносить такі здатності споживача контенту, як вміння користуватися спеціальними програмами, володіння навичками програмування, свідоме користування ІКТ – інформаційно-комунікативними технологіями [9].

При цьому і дослідники, і представники міжнародних організацій вказують на незалежність кожної зі сфер медіаосвіченості, розрізняючи медійну, інфо- і кіберграмотність [1; 2; 3; 4; 8].

Відтак, *медіаграмотність* покликана сформувати у особистості уявлення про особливості роботи медіа і вплив на них зовнішніх умов, а також про специфіку вмінь та навичок в оцінюванні контенту і розумінні зовнішніх факторів, які впливають на його створення (Carolyn W.; Alton G.; Ramon T.; Kwame A.; Chi-Kim Ch., 2011). Медіаграмотність передбачає не тільки інтерпретацію, а й відповідальне створення медіапродукції, розвиток навичок критичного мислення, вміння формулювати проблеми та ставити запитання [3].

Інформаційна грамотність розуміється (згідно з дослідженнями Byerly G.; Brodie C., 1999) як здатність віднаходити, критично оцінювати, відбирати та опрацьовувати інформацію, як знання того, які інструменти слід використовувати для перевірки зібраних даних [1].

Кіберграмотність дає змогу комплексно підійти до питання перевірки, аналізу та захисту інформації. Вона означає (за Gurak L.J., 2001) володіння особистістю навичками безпечного користування ресурсами Інтернету, розрізнення надійних та ненадійних джерел, протидію атакам соціальних інженерів, вміння захистити персональні дані й закрити інформацію тощо [2].

Звідси бути медійно- й інформаційно грамотним для медіафахівця або споживача контенту означає володіти когнітивними та практичними навичками, які дають змогу віднаходити релевантну інформацію, критично її оцінювати та передавати аудиторії відповідно до принципів етики.

Зауважимо також, що медіакомпетентність особистості так само поділяється на медійну, інформаційну та кібернетичну (безпечність користування ІКТ).

У своїх пошуках ефективного засобу забезпечення медійно-інформаційної грамотності споживачів медіапродукції науковці акцентують увагу, як вже зазначалося, здебільшого на медійно-інформаційній освіті спеціалістів медіа. З цією метою вони пропонують для освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців у медійній сфері, а подекуди і для навчання споживачів медійного контенту, спеціалізовані курси, тренінги, семінари.

Однак у складних умовах нинішньої «гібридної війни» потенціалу наявних медійно-освітніх заходів, як показала практика, вже недостатньо для повноцінного вирішення питання підвищення професійного рівня сучасних медіафахівців – особливо студентів, які мають бути висококомпетентними працівниками медіа-сфери. Це повною мірою стосується й масової аудиторії споживачів контенту, медійної компетентності яких часто не вистачає для всебічного опрацювання ними різноманітної інформації, що надходить звідусіль, для ефективної протидії маніпулятивним медійно-інформаційним впливам ворожої пропаганди.

Зважаючи на цю обставину, нами створено курс медійно-інформаційної освіти для медіафахівців і масових споживачів медіапродукції з метою їх повноцінної орієнтації в сучасному інформаційно-комунікативному просторі й ефективної протидії дезінформації [5; 6].

Цей курс має на меті:

- по-перше, формування компетентності у сфері медійної, інформаційної та кіберграмотності й у медіапрофесіоналів, й у пересічних споживачів контенту та блогерів, тобто поширення просвітницьких заходів на більш широку аудиторію;

- по-друге, включення до курсу з медіаграмотності основ

психолінгвістичного аналізу матеріалів для адекватної оцінки медіатекстів, розвитку в особистості когнітивних здібностей, що є підґрунтям для формування у неї психологічної стійкості до маніпулятивної та іншої негативної інформації;

- по-третє, вироблення в особистості кіберграмотності на основі опрацювання гуманітарних аспектів кібербезпеки, розвитку вміння користуватися спеціальними програмами, опанування навичок програмування, свідомого користування інформаційно-комунікативними технологіями тощо.

- нарешті, цілеспрямоване становлення «комунікативної особистості». Це поняття передбачає не тільки поглиблення у суб'єкта комунікативної компетентності через набуття певних якостей, опанування необхідного набору професійних знань, вмінь та навичок, а й формування психологічної готовності до повноцінної реалізації себе у професії.

У зв'язку з останнім положенням зазначимо, що психологічна готовність медіафахівця до професійної діяльності включає її психологічні, лінгвістичні, соціальні та організаційні аспекти. Це утворення об'єднує (відповідно до досліджень Б.А. Душкова, Б.А. Смирнова, А.В. Корольова, 2005) інтерес до діяльності, потребу в досягненні результатів (мотивація), розуміння функціональних обов'язків та завдань, усвідомлення значення фахової діяльності в суспільстві, самоконтроль (емоційно-вольовий аспект), почуття професійної й соціальної відповідальності. Всі названі складові психологічної готовності медіафахівця до професійної діяльності можуть бути набуті ним завдяки цілеспрямованому навчання медійно-інформаційної грамотності та подальшій практиці.

Наголосимо, що в дослідженні психологічну готовність майбутнього медіафахівця до професійної діяльності, а відтак, і до протидії маніпулятивним інформаційно-комунікативним впливам розглядаємо в межах діяльнісного підходу. Психологічна готовність виробляється й у взаємозв'язку з такими його індивідуальними особливостями, як мотиваційна, когнітивна, інформаційно-технічна, комунікативна, емоційно-вольова та морально-етична компетентності спільно з медійно-інформаційною грамотністю. Володіння медіафахівцем всіма цими компетентностями необхідне для формування у нього *стійкої* психологічної готовності до протидії негативним впливам.

Навчальний курс із формування медійно-інформаційної грамотності в особистості збалансовано поєднує теоретичний матеріал з практичними заняттями. До того в процесі виконання практичних завдань учасник занять, будучи об'єктом впливу

медіафахівця, дістає змогу стати на місце суб'єкта впливу – автора тексту, зрозуміти технологію створення публікації. Така зміна ролі дає можливість зрозуміти мотиви, цілі і завдання, які впливають на вибір медіафахівцем інструментів (лінгвістичних та нелінгвістичних засобів), за допомогою яких створюється медіатекст. Це сприяє також розвитку у читача (чи майбутнього автора медіатекстів) здатності більш кваліфіковано оцінювати тексти в інформаційному полі, зрозуміти прийоми, які використовуються певною категорією авторів для маніпуляції свідомістю масової аудиторії, для поширення мови ворожнечі та дезінформації (див. детальніше: Kruger, Justin; Dunning, David, 1999).

Слід зважати і на ту обставину, що в процесі навчання додержання балансу в засвоєнні особистістю різних аспектів медіакомпетентності має поєднуватись із заходами зі стабілізації її емоційно-почуттєвої сфери.

Реалізація на практиці всіх названих заходів сприятиме підвищенню інформаційно-психологічної стійкості особистості до негативних медіавпливів: зокрема, розвитку її критичного мислення, адекватній оцінці медіаконтенту, професійному створенню медіатекстів та компетентному аналізу особливостей діяльності сучасних медіа.

В результаті дослідження ми дійшли **висновку**, що медійно-інформаційна освіта є ефективним (психолінгвістичним за характером) інструментом підвищення кваліфікації медіафахівців, студентів і широкого кола споживачів контенту. В цілому ж освітньо-професійне навчання, яке має супроводжуватися урахуванням нагальних суспільних викликів, сприятиме:

- розширенню доступу масових споживачів медіапродукції до інформаційних ресурсів через озброєння їх корисними знаннями та вміннями;
- дасть змогу поглибити психологічну стійкість до маніпулятивних інформаційно-комунікативних впливів;
- дозволить актуалізувати психологічну готовність до критичного сприймання та осмислення інформації, виробити здатність до протидії дезінформації та мові ворожнечі.

Список використаної літератури:

1. Byerly, G.; Brodie, C. (1999). *Information Literacy Skills Models: Defining the Choices*. In Stripling, Barbara, K. *Learning and Libraries in an Information Age*, 54-82. Principles and Practice. Littleton: Libraries Unlimited.
2. Gurak, L.J. (2001). *Cyberliteracy: Navigating the Internet with Awareness*. Yale University Press. USA.

3. Marchis, I.; Ciascai, L.; Costa, V. (2008). *Iintercultural and mediaeducation in teaching practice. An example of good practice. Act a Didactica Napocensia. Vol.1, #2.* <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1052284.pdf>
4. Kruger, Justin; Dunning, David (1999). *Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments.* Journal of Personality and Social Psychology. **77** (6). P. 1121–34. PMID 10626367. doi:10.1037/0022-3514.77.6.1121.
5. Krylova-Grek, Yu. (2019). *Psycholinguistic Aspects of Humanitarian Component of Cybersecurity.* Psycholinguistics, 26(1), 199-215. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-1-199-215>
6. Krylova-Grek Yu. (2019). *Advanced Information Technology Tools for Media and Information Literacy Training.* In: *Proceedings of the 15th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. 2 (2393), 229-40.*
7. McLuhan, M. (1951). *The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man.* N.Y.: The Vanguard Press.
8. UNESCO, (2013). *Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies.* Retrieved from the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization website <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000224655/PDF/224655eng.pdf.multi>
9. Winterhoff-Spurk, P. (2007). *Mediapsihologiya. Osnovnye principy.* Kharkiv, Humanitarian University Press [in Ukrainian].

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Костіна В.В.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
vkostina2014@gmail.com*

Найважливішою умовою успішного розвитку держави є надання якісних освітніх послуг, які є основою для підготовки дітей та молоді до забезпечення її майбутнього процвітання. Як зазначено у висновках експертів ЮНІСЕФ, «війна в Україні призвела до руйнівних наслідків для дітей у таких масштабах і темпах, яких не було з часів Другої світової. російський напад на Україну створив безпосередню та зростаючу загрозу життю й добробуту 7,5 млн українських дітей. Унаслідок військових дій 3 млн дітей в Україні та понад 2,2 млн дітей у країнах, які приймають українських біженців, потребують невідкладної гуманітарної допомоги... Система освіти